

ПРИНЦИП ПОЛІТИЧНОЇ РЕФЛЕКСІЇ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ЛАНКА ГНОСЕОЛОГІЧНОЇ СТРУКТУРИ ПІЗНАННЯ

Святослав Мотрен

*кандидат політичних наук, асистент
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Науковий опис політичної дійсності, відображений у визначеній метамові, прямо детермінований конкретно-історичною ситуацією, вольовими інтенціями політичних суб'єктів, специфікою владних відносин, соціально-економічними інтересами, культурою. Водночас межі політичного, структура і властивості політичних феноменів прямо залежать від обраної метамови (понятійної системи, категоріально-аналітичного апарату) наукового опису. В такий спосіб виникає певна кругова порука між станом довколишньої дійсності та її сприйняттям і науковим осмисленням. Поняття «рефлексія» має й глибший зміст: постає базовою категорією метамови, виступає ключовим інструментом, відповідальним за осмислення суб'єктом-теоретиком політичної науки методологічних принципів політичного пізнання, порівняльного аналізу політичних теорій як інтерпретації політичної реальності. Основний пріоритет рефлексії – осмислення вихідних методологічних установок політичної теорії, порівняння інтерпретацій політики за різними підходами. Вона спрямована на теорії і методи, що в певний спосіб осмислюють політику, проте не задає критерії «істинного співвідношення» реальної політики і певної ідеальної політико-теоретичної концепції сама по собі, так як піддані рефлексивному аналізу методологічні основи різних політичних теорій уже схоплюють політику в рамках специфічних детермінуючих контекстів.

В умовах концептуального різноманіття варіативних методологічних напрямів у теорії сучасної політичної науки відсутнє одне бачення природи соціальної реальності і політичних відносин. Цілісність політологічного дискурсу підтримує саме наукова рефлексія. Вона скріплює і складає воедино розмаїту мозаїку теоретичного знання, збагачує його концепціями і поняттями, акумульованими потугами різних шкіл і програм. Умовний поділ в їхніх напрацюваннях можна провести за лінією досучасність і постсучасність, що відповідає методології класичної і постнекласичної парадигм, розмежованих позитивістським і постпозитивістським світовідчуттям. В рамках останньої актуальний стан політичної дійсності можна аналізувати на основі специфічних індикаторів, виражених у категорії **ідентичності**: мислення і відчуття, готовність діяти і поводитись на певний манер.

Зрозуміти характер взаємовідносин між суб'єктами можна з огляду на їхні уявлення самих про себе та про інших учасників взаємодії. Ці положення пов'язані з розвитком конструктивістського підходу, особливості якого яскраво ілюструє теза Л. Толстого: війну програють не тільки внаслідок низки поразок, нехай й дуже серйозних, але й також, коли переконуються, що її програно.

Зв'язок між довколишньою дійсністю, актуальним станом, який усвідомлюється як доконаний факт, і відповідною мисленневою динамікою суб'єкта, змінами у його свідомості, прийняттям обставини як такої, що сталася, відображає саме поняття рефлексії. Рефлексія здійснюється у двосторонньому ключі, протікає, з одного боку, як інтеріоризація в структурах свідомості інтерсуб'єктивної реальності, а з іншого – виявляє перетворення цієї реальності під впливом інтерактивної комунікації, інтенціональної діяльності суб'єктів, в результаті котрої їхні установки екстерналізуються, змінюють фактичний стан реаль-

ності. Так, наукова рефлексія позначає кардинальну зміну світогляду, розгортає нову сторінку в теоретичному аналізуванні. Вона формулює принцип взаємного конституювання: ідеї та теорії – наслідок досягнення соціальних тенденцій, які вони в свою чергу згодом самі надихають.

Інструментарій рефлексії уможлиблює виявлення і концептуалізацію різноманітних феноменів реальності, що нас оточує, незалежно від часу, обставин, чіткості виразу. Спостережені закономірності і сформульовані моделі допомагають знайти певну наперед визначеність, універсальність в спонтанному, на перший погляд, плінні подій

Рефлексія передбачає, що суб'єкт, котрий аналізує актуальний стан політичної дійсності, відштовхується від певних світоглядних позицій, котрі слугують відправною точкою для гносеологічної траєкторії його дослідження. Розвиток політичної дійсності, зміну її станів він проектує з цієї перспективи, підбирає відповідний дослідницький інструментарій, творчо підходить до вимірювання і оцінювання явища, і найголовніше – суб'єктивно інтерпретує отримані результати. Оскільки вихідні установки і уявлення дослідника позначаються на процесі пізнання ним політичної дійсності, остільки впливають на її перетворення відповідно до виробленого погляду.

Нинішній етап розвитку політичної науки пов'язаний з настанням теоретичного «витверезіння», що, в свою чергу, пов'язане з рефлексією соціокультурних та історичних обумовленостей структури політичного знання, методу, аксіоматичних теоретичних цінностей. Нова перспектива науково-політичного ракурсу не передбачає позиції універсального спостерігача, об'єктивної, загально-очевидної реальності, що має дзеркально відобразитися в політичній теорії. Віднині політика може конструюватись в уявленні, а соціальна складова цих конструктів визначає дискурс політичної практики. Сьогодні ми «зіштовхуємося з чимось новим, якісно іншим, досі невідомим; у цих умовах постає питання про природу політики, механізми її генерування».

Оскільки виміри політики множинні, не існує єдиного механізму, відповідального за напрацювання рішень, підбір дослідницьких змінних. Аналіз передбачає самостійне визначення дослідником набору категорій, що допоможуть розшифрувати смисли політики, зони її поширення. Відтак політика набуває значення інтелектуального конструкту. Більш того, необхідна вимога установки сучасності – **саморефлексія**, що полягає у несприйнятті суб'єктом себе як результату часового потоку, вимагає складної творчої роботи над собою. Так суб'єкт стає предметом власного творіння, суб'єктом саморефлексії. При цьому йдеться про суб'єктність як у практично-політичному, так і теоретично-аналітичному розрізі.

Акцент пізнання з політичного як об'єкта зміщується на самого суб'єкта, котрий пізнає, оскільки визнано, що цінності визначають теорію, метод конститує об'єкт, опис задає характеристики явища. Відповідно осмисленню підлягають суб'єкт опису політики, застосовуваний ним метод, контекстуальні умови відтворення політичного знання.

Інтерсуб'єктивний підхід, як вираження гуманітарної парадигми мислення і світосприймання, виступає однією з головних стратегій наукового пізнання поруч із природничою (або сцієнтичною) парадигмою. У третьому тисячолітті, на тлі кардинального переосмислення класичних науково-філософських основ, стає домінуючим дослідницьким напрямом, якісно оновлюючи образ науки. Традиційна методологія з її позитивістським, раціоналістичним інструментарієм виявила очевидну обмеженість свого ракурсу. Нині підхід, що спирався на об'єктне, предметно-речове, моноцентричне бачення світу, поступається місцем пізнанню людини, культури і світу на основі гуманітарно-діалогічної концепції. У дослідженні людини, спільноти, міжгрупових та міжособистісних взаємин гуманітарно-діалогічний метод засвідчує науково-евристичну продуктивність порівняно з

методами об'єктно-позитивістського і суб'єктно-монологічного дослідження. Діалогічне, гуманітарне мислення походить із чіткого розрізнення феноменів природного, тілесного, матеріального і людського, культурного, духовного існування, аби розмежувати особистість і річ: «гуманітарна парадигма пропонує стратегію пізнання суб'єкта (природи, суспільства, людини) з антропологічної, людинознавчої позиції; людський вимір вона вносить у всі сфери індивідуального і суспільного життя». Вихідною архітектонічною структурою людського існування виступають «Я – Ти» відносини як відносини двох актуальних суб'єктів. Формою цих відносин є діалог як виявлення «живих» відносин. Відносини завжди зумовлюють сприйняття, бачення, відчуття, дії. Діалогічне світовідчуття-світобачення, у такому аспекті, виражає екзистенціально-онтологічну глибину пізнання суті і феномену людини-суб'єкта (суб'єкта-людини).

Порівнюючи методологічні основи гуманітарного і сциєнтичного пізнання, зауважимо, що природничо-науковий світогляд ґрунтується на можливості побудови єдиної можливої, абсолютно істинної картини світу. Все, що притаманне людині-суб'єкту відкидається як, власне, суб'єктивне, неадекватне. Цей підхід опредметнює живу природу людини, перетворює її на безмовну річ. Інтелект споглядає річ, щодо неї висловлює свої судження. Принципово іншим бачимо діалогічне дослідження, яке перебігає у формі діалогу дослідника і досліджуваного явища як двох суверенних суб'єктів, оскільки «самого по собі суб'єкта не можна сприймати і досліджувати як річ, адже залишаючись суб'єктом він не може стати безмовним». Відтак, на протигагу позитивістській оцінковості, гуманітарний підхід стверджує духовно-ціннісний погляд на сутність і природу людини. «Зовнішньо-завершальний опис людини не може відкрити її істинної суті, людина сама відкриває її, виконуючи імператив свого дійсного, духовно-трансцендентного буття». В такому розрізі дослідник має зайняти позицію «перебування поза» щодо певних науково-дисциплінарних поглядів на людину. Це ж стосується і розуміння природи «людини політичної», а також осмислення сутності великих спільнот як суб'єктів політичного процесу та типу взаємодії, що існує між ними.

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ КЛАСІВ ТА ЇХ ВПЛИВУ НА ЕВОЛЮЦІЮ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Ігор Мудрікув

магістр

Львівський національний університет імені Івана Франка

Політичні партії є складними організаціями, які в процесі історичної еволюції (партогенезу), зазнали радикальних структурних та ідейних змін. В період активної діяльності аристократії, політичні партії, за словами М. Вебера, були лише певними угрупованнями, які носили виключно неформальний характер. Їхня структура була простою, а ідейний зміст обмежувався колом інтересів найвпливовіших членів. В процесі трансформації, коли буржуазний клас людей нагромадивши значний об'єм капіталу потребує інструменту політичного представництва, партії еволюціонують. Їхня структура набуває більш організованого характеру, зростає роль ідеології і програм. Варто говорити про те, що політичний конфлікт виходить за межі однієї суспільної верстви – аристократії, він набирає форми боротьби за владу